

Л. В. Рень

кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ОСОБИСТІСНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Вчені розглядають поняття «толерантність» насамперед як складне особистісне утворення; професійно значущу якість особистості; моральний та інтелектуальний принцип вчинків; стійку позицію особистості або групи людей, пов'язану з цінностями; характеристику суспільства, що гарантує право на захист людської гідності, повагу до іншого світогляду та способу життя. Толерантне ставлення – це наявність потреби у взаємодії з іншими, розуміння іншого за позитивного ставлення до нього, а також і соціальна цінність, що забезпечує права людини, свободу і безпеку, і визнання індивідом, соціальною групою права іншого на власне переконання, інтереси [1]. Тому формування толерантного ставлення до особистості клієнта для фахівців із соціальної роботи – це не тільки спосіб взаємодії з людиною, але й активна життєва позиція, як фахівця із соціальної роботи, який забезпечує допомогу і захист прав кожної людини незалежно від релігії, етнічних і політичних поглядів, віку, соціального статусу.

Толерантність як особистісна якість може бути сформована в процесі навчання, виховання й самовиховання в безпосередній взаємодії суб'єктів освітнього процесу, в ході оволодіння моральними принципами й прийомами комунікації та за наявності емоційно-вольової готовності до рівноправного діалогу [4].

Для розуміння процесу формування толерантності як особистісної характеристики фахівців із соціальної роботи звернемося до теоретичної моделі рівнів детермінації толерантності та її структурних елементів (рис. 1), запропонованої В. Павленко та М. Мельничук [3].

Рисунок 1. Теоретична модель рівнів детермінації толерантності та її структурних елементів (за В. Павленко, М. Мельничук)

Дослідниці дійшли висновку, що можна спрогнозувати модель етапів становлення толерантності. Так, «якщо ознаки, які входять до «толерантності-витривалості», передують її розвитку, а ознаки «толерантності-поблажливості» характеризують початковий етап її становлення, то ознаки «толерантності-прийняття» відображають її у всій повноті. Ієрархія структурних елементів толерантності дозволяє верхнім (пізнішим) складникам виконувати регулюючу функцію щодо нижніх. Так, людина, яка має ціннісні орієнтації на доброту, гуманність, може компенсувати недостатню психофізіологічну стійкість» [3, с. 44].

Модель толерантності як особистісної характеристики фахівця із соціальної роботи є важливим аспектом у роботі з клієнтами різних культур, соціальних груп та з різним життєвим досвідом, цінностями. Толерантність в цьому контексті означає «бути відкритим до розмаїття відмінностей та поважати інші точки зору». Метою прояву толерантності як особистісної характеристики фахівця із соціальної роботи є налагодження довірливих взаємин із клієнтом, активізація внутрішніх ресурсів та відповідальності за вирішення ними своєї життєвої ситуації.

До компонентів толерантності як особистісної якості фахівця із соціальної роботи ми відносимо:

- емоційну – здатність до емпатії, зокрема фахівці із соціальної роботи повинні вміти відчувати та розуміти емоції, переживання та потреби своїх клієнтів. Емпатія дозволяє створювати довіру та сприяти вибудовуванню позитивних взаємин з клієнтами, незважаючи на їхні індивідуальні характеристики [5];

- когнітивну – культурна компетентність, що передбачає, що фахівець із соціальної роботи може мати справу з клієнтами з різних культур та ментальностей, важливо мати розуміння особливостей культурних практик. Окреслене актуалізує необхідність розуміння різноманітності традицій, релігійних вірувань та інших соціокультурних аспектів, які можуть впливати на життя та потреби клієнтів; самопізнання – це важливий елемент моделі толерантності, оскільки самопізнання та розуміння своїх стереотипів, цінностей та потреб допомагає фахівцю уникнути проявів дискримінації щодо інших та вибудовувати позитивні взаємини з різними категоріями клієнтами;

- поведінкову – повага до відмінностей та особливостей людей. А отже, поважати та приймати людей такими, якими вони є, незалежно від їхньої расової, етнічної, гендерної, соціальної чи економічної приналежності. Фахівці із соціальної роботи мають бути уважними та поважати індивідуальність кожної людини та її право на етнічну, соціальну, професійну ідентичність; гнучкість – фахівець із соціальної роботи зіштовхується з різними ситуаціями та потребами клієнтів. Тому важливо мати гнучкість, почуття гумору, відповідальність у підході до різних осіб та ситуацій, шукаючи ефективні способи співпраці та підтримки.

Окреслені аспекти знайшли своє відображення в освітніх програмах з підготовки соціальних педагогів, фахівців із соціальної роботи бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота», що впроваджуються у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Зокрема, серед програмних результатів навчання визначено «демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень» [2]. У процесі вивчення дисциплін циклу професійної підготовки («Вступ до спеціальності», «Технології соціальної

роботи», «Соціальна педагогіка», «Соціальне виховання», «Соціально-педагогічне консультування», «Основи корекційної педагогіки») через представлення теоретичних підходів, тренінгові активності, кейсові завдання викладачі демонструють важливість шанобливого ставлення до інакшості, прояви толерантної лексики, формують здатність до емпатії, здатність розпізнавати стереотипи та упередження.

Таким чином, формування толерантності як особистісної якості фахівців із соціальної роботи є важливим завданням у підготовці таких спеціалістів, адже це сприяє встановленню взаємин довіри з клієнтом, ефективній комунікації, відчуттю підтримки клієнтом, а відтак наснаженню клієнта для вирішення своєї життєвої ситуації, якості наданих соціальних послуг у цілому.

Список використаних джерел

1. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога : посібник. Київ : Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с.
2. Освітньо-професійна програма «Соціальна педагогіка» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. URL: <http://surl.li/duhnpw>.
3. Павленко В. М., Мельничук М. М. Психологія толерантності особистості (на матеріалі дослідження студентів) : монографія. Полтава : ФОП Мирон І.А., 2014. 244 с.
4. Федосєєва І. В. Формування толерантності особистості в умовах кризових викликів сучасності. *Особистість в умовах кризових викликів сучасності* : матеріали методологічного семінару НАПН України (24 березня 2016 року) / за ред. академіка НАПН України С.Д. Максименка. Київ, 2016. С. 613-619.
5. Corey G., Corey M. S., Corey C., & Callanan P. Issues and ethics in the helping professions. Cengage Learning, 2018.

Н. Г. Рудик

*викладач, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
заступник директора з навчальної роботи
Запорізькій фаховий коледж ім. О. Г. Івченка*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Формування екологічної культури майбутніх педагогів є одним з найважливіших завдань сучасної педагогіки. Від рівня екологічної свідомості педагога залежить екологічна культура майбутніх поколінь. Тому вивчення педагогічних умов формування екологічної культури майбутніх педагогів є актуальним і необхідним для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Формування екологічної культури – це цілеспрямована система, що відповідає певним педагогічним умовам.

Поділяємо думку В. Гончарук, який визначає педагогічні умови формування екологічної культури майбутніх педагогів як «сукупність взаємопов'язаних обставин,